

УДК 811.411.21'282.3(611)'373.45

О. Мазніченко, канд. філол. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
top121212@ukr.net

НЕАСИМІЛЬОВАНІ ФРАНЦУЗЬКІ ЛЕКСЕМИ У СЛОВНИКУ ТУНІСЬКОГО ДІАЛЕКТУ АРАБСЬКОЇ МОВИ

На матеріалі досліджених французьких складових словника туніського діалекту арабської мови встановлено непоодинокі факти відсутності ознак формальної адаптації іншомовних лексем. Шляхом вивчення фонетико-фонологічного аспекту асиміляційних процесів окреслено основні тенденції недотримання фонологічних норм туніського діалекту та з'ясовано збіги й розбіжності в освоєнні запозичень на туніському і загальноарабському ґрунті. Збереження галліцизмами своєї оригінальної звукової форми пояснено структурними особливостями туніського діалекту (розширеними вокалічною і консонантною системами, прийнятністю початкового й кінцевого кластера, наддовгих складів різних типів, збігу понад двох приголосних). Окрім фактів неарабізованих слів французького походження, окреслено також випадки "компромісного" пристосування галліцизмів до системи мови-реципієнта, тобто випадки, коли в тому самому запозиченні спостерігається як дотримання, так і порушення фонетичних норм арабської мови. Серед галліцизмів, що відбивають таку часткову адаптацію, зафіксовано, зокрема, слова, у яких механічному перенесенню одних французьких фонем протиставляється емотивоване заміщення інших, або ж субституція французьких фонем арабськими контрастус із збереженням початкового кластера чи наддовгого складу. Завдяки аналізу поведінки наголосу у французьких запозиченнях під час входження до туніського діалекту розкрито закономірності порушення канонів його акцентуаційної системи. Зокрема, виявлено, що відтворення вихідного наголосу (на останньому складі) трапляється здебільшого в словах із малозміненою або незміненою оригінальною звуковою формою, а сам окситональний наголос досить часто можна підвести під правила наголошування обох досліджуваних мовних систем.

Ключові слова: французькі запозичення (галліцизми), туніський діалект арабської мови, неарабізовані запозичення, акцентуаційна система.

Процес призвичаєння іншомовних слів до нового ареалу побутування передбачає певне їхнє видозмінювання, яке найбільш відчутне на рівні звукобудови. Якісні й кількісні характеристики цього видозмінювання цілком залежать від структурних особливостей мови-джерела і мови-реципієнта, типологічні відмінності фонологічних систем яких зумовлюють встановлення певних діафонічних відношень. Однак непоодинокі випадки, коли процес поглинання іншомовного елемента "зводиться до простого механічного перенесення слова <...> з очевидним прагненням відбити на письмі й у вимові оригінальну структуру іншомовного слова" [Белкин, 1975, с. 114].

Питання асиміляційного критерію визначення характеру запозичень висвітлюють роботи О. О. Реформатського (який серед іншомовного матеріалу виокремлює: слова засвоєні й освоєні, слова засвоєні, але не освоєні, недоосвоєні іншомовні слова як проміжну категорію між двома першими [Реформатский, 2004, с. 139–142]), Е. Хаугена (який за ступенем освоєння розрізняє запозичені слова: повністю асимільовані, частково асимільовані, неасимільовані, – об'єднуючи ці три типи терміном "власне запозичені слова", тобто слова без морфемної заміни і протиставляючи їм "запозичення-гібриди" – слова з частковою морфемною заміною [Хауген, 1972, с. 367–368]), Д. С. Лотте (який, називаючи матеріальні запозичення "оригінальними", ділить їх на буквальні, перехід яких до мови-реципієнта відбувається без суттєвих фонетичних змін, і трансформовані, інтеграція яких спричинює зміни на морфологічному рівні [Лотте, 1982, с. 10–11]), С. І. Дорошенка (який вирізняє з-поміж непитомого лексичного матеріалу запозичені слова як такі, що зазнали формальної і смислової адаптації, позбувшись іншомовного забарвлення, та іншомовні слова як такі, що не повністю пристосувалися до системи мови-реципієнта, зберігши "формальну чужорідність" [Дорошенко, 2006, с. 144–146]).

Оригінальну концепцію інтегрованості запозичень до іншомовного лінгвопростору висуває й арабська лінгвістична традиція. Поряд із поширеним серед арабських мовознавців поділом непитомих слів на арабізовані, тобто асимільовані на арабський лад, та іншомовні, тобто неасимільовані [Белкин, 1975, с. 104–105; Al-Maghribi, 1908, §. 26, 69], наявні також більш розширені

класифікації. Зокрема, Абу Хайян виділяє три категорії запозичень: слова, змінені й підведені під арабські словотвірні моделі так, що сприймаються як питомі; слова, змінені, але не підведені під арабські словотвірні моделі; слова, що ввійшли до складу арабської мови без будь-яких видозмін [Al-Andalusi, 1998, §. 146], тоді як Ібн Камал Паша – чотири: "слова, які зазнали змін і "підлаштувалися" під власне арабські парадигми; слова, які не зазнали змін і під арабські словотвірні моделі не "підлаштувалися"; слова, які змін не зазнали, але "підлаштувалися" під арабські словотвірні моделі; слова, які зазнали змін, не "підлаштувавшись" під арабські парадигми" [Рыбалкин, 2000, с. 210].

Незважаючи на те, що проблеми освоєння іншомовної лексики на загальноарабському ґрунті загалом і діалектному зокрема у своїх дослідженнях торкалися такі лінгвісти, як: А. Атавне, В. М. Белкін, А. А. Блінов, М. Гібсон, Ю. П. Губанов, Ю. М. Завадовський, Д. ЛаШаріте, Х. Наффаті, К. Параді, Ю. І. Петрова, В. С. Рибалкін, О. О. Хамрай, О. І. Чередниченко, Г. Чіфолетті та ін., недостатньо вивченим залишається пласт неасимільованих іншомовних лексем. Тому актуальність обраної теми полягає в потребі розширити наукове знання з цього питання через практичне його вивчення в конкретних часово-просторових умовах. До того ж факт існування слів іншомовного походження, які на асиміляційній шкалі займають проміжне положення між її крайніми точками – нульовим та повним освоєнням – і потенційно можуть його змінити, виправдовує доцільність синхронного підходу до дослідження ступеня асиміляції іншомовної лексики.

Мета дослідження – окреслити специфіку недотримання фонологічних норм туніського діалекту арабської мови у французьких запозиченнях. Для повної її реалізації передбачається розв'язання таких завдань: виокремлення в словнику туніського діалекту пласта неасимільованих французьких лексем, з'ясування основних тенденцій порушення фонологічних норм туніського діалекту, зіставлення характеру засвоєння галліцизмів арабською мовою загалом і її туніським варіантом зокрема, виявлення закономірностей недотримання канонів акцентуаційної системи туніського діалекту. Відповідно об'єктом дослідження є неасимільовані лексеми французького походження у туніському діалекті арабської

мови, а предметом – основні тенденції збереження ними своєї оригінальної звукової форми, що вивчається в українській арабістиці вперше.

Аналіз французьких складових словника туніського діалекту арабської мови засвідчує, що не всі запозичення зазнають суттєвої фонологічної обробки, тим самим даючи підстави констатувати два механізми інтеграції французьких слів у туніський діалект, відповідно до яких галліцизми можна типізувати як засвоєння (арабізовані галліцизми) і власне запозичення (неарабізовані галліцизми). Останнім і присвячена ця розвідка.

До випадків уникнення французькими запозиченнями асиміляції належить реалізація в них французьких голосних /e/, /el/, /ol/, /ol/, не характерних для арабської літературної мови. Таке явище знаходить пояснення в розширеній вокалічній системі туніського діалекту, яка, окрім класичних /a/, /i/, /u/, /ā/, /ī/, /ū/, містить розмовні /e/, /o/, /ē/, /ō/ (див. [Завадовський, 1979, с. 29–35; Ben Alaya, 2001, р. 13; Gibson, 2009, р. 564]): *sertifika* (фр. *certificat médical* [sɛʁtifikɑ mɛdikɑ]) – медичне свідоцтво, *frikāstē* (фр. *fricassée* [frikasɛ]) – "пиріжок із яйцями, маслинами, тунцем тощо" (у лапки беруться значення галліцизмів, переосмислені в процесі семантичної адаптації останніх), *kānāpē* (фр. *canapé* [kanapɛ]) – канапа, *trotwār* (фр. *trottoir* [tʁɔtwɑʁ]) – тротуар, *ūṭūṛūt* (фр. *autoroute* [otorut]) – автострада, *kādū* (фр. *cadeau* [kado]) – подарунок.

На відміну від вищезгаданих складових французького вокалізму, лабіалізована голосна переднього ряду низько-середнього піднесення /œ/ не має відповідників у фонологічній системі туніського діалекту, тому її відтворення спостерігається лише в іншомовних лексемах: *ʾordīnātūr* (фр. *ordinateur* [ɔʁdinatœʁ]) – комп'ютер, *klāsūr* (фр. *classeur* [klasœʁ]) – швидкозшивач, *dīstribūtūr* (фр. *distributeur* [distʁibytœʁ]) – банкомат, *klīmātīzūr* (фр. *climatiseur* [klimatizœʁ]) – кондиціонер, *kablūr* (фр. *câbleur* [kabloœʁ]) – електромонтажник, *bāskētūr* (фр. *basketteur* [basketœʁ]) – баскетболіст.

Такі французькі запозичення, як *barāz* (фр. *barrage* [baraʒ]) – загородження, гребля, *gīd* (фр. *guide* [gid]) – гід, *bʾāsḅūr* (фр. *passport* [paspoʁ]) – паспорт, *fīp* (фр. *fripe* [frip]) – вживаний одяг, *virāz* (фр. *virage* [viraʒ]) – віраж, *krāfʾāt* (фр. *cravate* [kravat]) – краватка, *šūfāz* (фр.

chauffage [ʃofaʒ]) – опалення, *bāḡāz* (фр. *bagage* [s] [bagaʒ]) – багаж, демонструють практику артикулювання не характерних арабській літературній мові приголосних /z/, /g/, /p/, /v/, замість питомих відповідно /ǧ/, /k/, /b/, /f/. Поява в галліцизмах згаданих фонем мотивована їхньою наявністю в консонантизмі туніського діалекту, причому /p/ і /v/ фіксуються переважно у словах іншомовного походження (див. [Завадовський, 1962, с. 32–35, 41–44, 49–50; 1979, с. 35–39; Ben Alaya, 2001, pp. 8–12; Gibson, 2009, pp. 563–564; Ouerhani, 2009, р. 83]).

Щодо згаданого вище запозичення *bʾāsḅūr*, то більш поширеним в арабомовному середовищі варіантом його вимови є *bāsḅūr*, який демонструє протилежний асиміляційний вектор із притаманною йому тенденцією до дотримання фонетичних норм арабської літературної мови, згідно з якими французька фонема /p/ має арабізуватися і наблизитися у вимові до /b/.

Ігнорування фонотактичного правила арабської літературної мови щодо усунення двоприголосного початку слова також виправдовується особливостями фонологічної системи туніського діалекту, а саме притаманним усім магрибським діалектам збігом декількох (від двох до чотирьох) приголосних на початку слова [Завадовський, 1962, с. 29; Gibson, 2009, pp. 564–565]: *klīnīk* (фр. *clinique* [klinik]) – клініка, *brūš* (фр. *broche* [broʃ]) – брошка, *krīz* (фр. *crise* [kʁiz]) – криза, *tyʾēd* (фр. *tiède* [tjɛd]) – теплий, *stād* (фр. *stade* [stad]) – стадіон, *brāšlē* (фр. *bracelet* [brasle]) – браслет, *frāʾnā* (фр. *freiner* [frene]) – гальмувати.

Так само прийнятність для силабічної підсистеми туніського діалекту наддовгих складів (див. [Завадовський, 1962, с. 58–59]) убезпечила від фонологічної обробки запозичення на кшталт: *sīʾšwār* (фр. *séchoir* [seʃwaʁ]) – фен, *tāksīfūn* (фр. *taxiphone* [taksifon]) – таксофон, *kūlwār* (фр. *couloir* [kulwaʁ]) – коридор, *rūʾzisyūn* (фр. *position* [pozisjō]) – позиція, посада, *gūʾblē* (фр. *gobelet jetable* [goble ʒ(ə)tabl]) – одноразовий стаканчик, *nūʾrmālmān* (фр. *normalement* [nɔʁmalmā]) – нормально, *pātīsrī* (фр. *pâtisserie* [patisʁi]) – кондитерська, *ʾagrāf* (фр. *agrafe* [agraf]) – скоба. Наочно представити збіги й розбіжності в освоєнні іншомовних слів на туніському і загальноарабському ґрунті допоможе табл. 1.

Таблиця 1

Освоєння запозичень на туніському і загальноарабському ґрунті

Французький етимон	Діалектний варіант адаптації	Літературний варіант адаптації	Значення
stade [stad]	stād	ʾistād	стадіон
broche [broʃ]	brūš	birūš / burūš	брошка
diplôme [diplom]	dīblūm	dīblūm	диплом, атестат
ascenseur [asɛsœʁ]	ʾasensūr	ʾasānsayr / ʾašanseyr	ліфт
beige [beʒ]	bīʒ	bayǧ	бежевий
ciment [simɑ]	sīmān	ʾasmant / ʾismant	цемент
plastique [plastik]	bʾlāstīk	balāstīk / blāstīk	пластичний, пластмаса
bourgeoisie [burʒwazi]	burʒwāziyyah	burǧuwāziyyah	буржуазія
prise [priz]	brīz	barīzah	розетка (штепсельна)
jupe [ʒyp]	ʒūp	ǧūb	спідниця

Вивчаючи проблему освоєння галліцизмів у туніському мовному середовищі, неважко виявити випадки порушення одночасно декількох фонетичних канонів арабської літературної мови. Тобто в межах одного слова можна зустріти принаймні два з таких поширених відхилень від норми, як двоприголосний початок складу, неасимільовані французькі фонемі, триконсонантний кластер: *bʾlāstīk* (фр. *plastique* [plastik]) – пластмаса, *fīʒīdār* (фр. *frigidaire* [friʒidɛʁ]) – холодильник, *gīp* (фр. *grippe* [grip]) – грип, *brūʾnzāz* (фр. *bronzage* [brɔzaʒ]) – засмага, *bʾānsmān* (фр. *pansement* [pāsmɑ]) – лейкопластир, *dīksyūnīr* (фр. *dictionnaire* [diksjonɛʁ]) – словник, *resēbʾsyūn* (фр. *réception*

[resɛpsjō]) – рецепція (приймальня), *dernièrement* [dɛʁnjɛʁmɑ]) – нещодавно.

Окрім неарабізованих галліцизмів, у туніському діалекті побутують також запозичення, що відбивають "компромісне" пристосування, тобто порушення одних фонетичних норм арабської літературної мови і підпорядкування другим у межах слова. Наочно представити таку часткову адаптацію можуть, зокрема, французькі слова, у яких:

- механічному перенесенню одних французьких фонем протиставляється вмотивоване заміщення інших: *šūmāʾr* (фр. *chômeur* [ʃomœʁ]) – безробітний, *korfi* (фр. *corvée* [kɔʁve]) – наряд (на роботу, військ.), *dīʾīz* (фр. *devise*

[dəviz]) – іноземна валюта, mūdṭi (фр. modèle [mɔdɛl]) – модель, зразок, rišū (фр. réchaud [ʁeʃo]) – нагрівач, randivū (фр. rendez-vous [rɑ̃devu]) – зустріч, побачення, tirgāl (фр. tergal [tɛrgal]) – тергаль (синтетичне волокно), vūlān (фр. volant [vɔlɑ̃]) – кермо (автомобільне);

- субституція французьких фонем арабськими контрстає зі збереженням початкового кластера та наддовгого складу типу CvCC: blūkt (фр. bloquer [blɔke]) – блокувати, frīgū (фр. frigo [frigo]) – "морозильна камера (у холодильнику)", stīlū (фр. stylo [stilo]) – авторучка, trīkū (фр. tricot [triko]) – трикотаж (верхній трикотажний одяг), trānšī (фр. tranchée [trɑ̃ʃe]) – різ, траншея, sbṭiktākl (фр. spectacle [spektakl]) – вистава, bārbrīz (фр. pare-brise [parbriz]) – вітрове скло, mūtūsīkl (фр. motocycle [mɔtɔsikl]) – мотоцикл.

Спираючись на авторитетну думку В. М. Белкіна щодо можливості неасимільованих іншомовних слів із плином часу все ж зазнати відповідної обробки задля повного злиття з питомим лексичним фондом [Белкін, 1975, с. 114], зробимо припущення, що на теренах Тунісу процес розчинення розглянутих вище французьких лексем, а також подібних їм неарабізованих галліцизмів у багатоконпонентній словниковій суміші виявиться досить тривалим, якщо не безкінечно тривалим. Цьому будуть сприяти багато чинників, серед яких: високий рівень володіння французькою мовою двомовним населенням Тунісу, непохитний престиж і функціональна значущість останньої разом із бажанням тунісців-білінгвів завдяки запозиченням підкреслити свою освіченість і надати своєму мовленню вагомості, виразності та модерновості.

У контексті вивчення фактів відсутності ознак формальної адаптації галліцизмів не зайвим було б розглянути це питання на просодичному рівні, тим самим з'ясувавши не лише поведінку французьких фонем у складі запозичень, а й особливості відтворення оригінального наголосу в іншомовних словах.

З одного боку, очевидно, що вихідні характеристики наголосу в досліджуваних мовних системах досить відмінні, аби гарантувати повне збереження місця наголосу у французьких лексемах під час їхньої інтеграції в туніський діалект. Якщо французькій мові притаманний постійний, окситональний наголос (в ізольованих словах наголошенням завжди буде останній вимовний склад, а в ритмічній групі – останній склад останнього слова) [Гак, 1976, с. 69], то туніський діалект разом із рештою магрибських діалектів характеризується "переміщенням силового класичного наголосу" [Завадовский, 1962, с. 55] залежно від силабічної структури слова (головний силовий наголос в окремо взятому слові падає на останній склад, якщо той двічі закритий (наддовгий), у решті випадків – на передостанній [Завадовский, 1962, с. 57; Gibson, 2009, р. 565]). До наддовгих складів належать комбінації або з приголосного, довгого голосного і приголосного (Cv̄C), або з приголосного, короткого голосного і двох послідовних приголосних (CvCC) [Завадовский, 1962, с. 57]. При цьому слід зауважити, що наприкінці ізольованого слова без енкликів довгота як диференційна ознака голосних нівелюється, а фінальні голосні реалізуються як довгі лише в односкладових словах [Gibson, 2009, с. 564].

З другого боку, високий рівень знання французької двомовними тунісцями забезпечує входження до словника туніського діалекту низки галліцизмів без зміни місця наголосу, тобто з наголосом, закріпленим за останнім складом.

Серед французьких запозичень, у яких усе ж не відбулося зміни місця наголосу в процесі адаптації, можна виокремити дві групи:

- ті, що зберегли наголос на останньому складі, порушивши питомі правила наголошування:

- двоскладові слова: kādū (фр. cadeau [kado]) – подарунок, fūṭīl (фр. volley [vɔle]) – волейбол, būtū (фр. poteau [pɔto]) – стовп, maṭlah (фр. matelas [mat(ə)la]) – матрац, gīšt (фр. guichet [giʃe]) – вікно (каси тощо), каса, sirkwī (фр. circuit [sirkɥi]) – круговий маршрут, система (водопостачання);

- багатоскладові слова: pātīsrī (фр. pâtisserie [patisri]) – кондитерська, fārmāsī (pharmacie [farmasi]) – аптека, kūrduṇī (фр. coordonnées [kɔrdɔne]) – координати, ūkūḃṭī (фр. occupé [ɔkype]) – зайнятий, sertīfikah (фр. certificat médical [sertifika medikal]) – медичне свідоцтво, kāwatšū (фр. caoutchouc [kaufu]) – гума, "шланг";

- ті, у яких окситональний наголос мотивований акцентуаційними нормами туніського діалекту:

- двоскладові слова: būšūn (фр. bouchon [buʃɔ̃]) – заглушка, втулка, корок, fīdāḥ (фр. fidèle [fidɛl]) – відданий, fūryīr (фр. fourrière [furyer]) – штрафна стоянка, alārm (фр. alarme [alarm]) – тривога, anūns (фр. annonce [anɔ̃s]) – оголошення, повідомлення, ūrānz (фр. orange [ɔrɑ̃z]) – жовтогогарчий;

- багатоскладові слова: artīfīsyāḥ (фр. artificiel [artifisjɛl]) – штучний, rīzīrṭwār (фр. réservoir [rezervwar]) – резервуар, ekzaktemān (фр. exactement [ɛgzaktəmɑ̃]) – точно, kīlūmetr (фр. kilomètre [kilometr]) – кілометр, disbūnībl (фр. disponible [disponibl]) – вільний, tēlīkūmānd (фр. télécommande [telekɔmɑ̃d]) – пульт дистанційного керування.

Такими, що видаються неадаптованими до акцентуаційної системи мови-реципієнта, є односкладові слова: grūp (фр. groupe [grɥp]) – група, krēš (фр. crèche [kreʃ]) – дитячі ясла, tūš (фр. touche [tuʃ]) – клавіша, tūḃ (фр. tube [tyb]) – труба, трубка, grēv (фр. grève [greɐv]) – страйк, sūm (фр. somme [sɔm]) – "ціна".

Отже, як бачимо, окрім арабізованих галліцизмів, на теренах Тунісу побутують і неарабізовані. Одні з випадків уникнення асиміляції підпорядковуються загальним тенденціям арабської запозичувальної традиції, а інші – зумовлені структурними особливостями власне туніського діалекту арабської мови. Факти повної відсутності ознак формального освоєння французьких лексем чергуються із фактами часткової адаптації, коли в межах одного слова фіксується як дотримання фонетичних норм арабської літературної мови, так і їх порушення. Стійкість до впливу акцентуаційної системи туніського діалекту проявляють здебільшого галліцизми, які або не змінили зовсім, або мало змінили свою оригінальну звукову форму. Водночас у випадках, коли притаманний французькій мові наголос на останньому складі можна підвести й під правила наголошування, релевантні для туніського діалекту, взагалі важко встановити факт наявності чи відсутності акцентуаційної адаптації.

Перспективний напрям подальших наукових розвідок вбачаємо в порівняльному аналізі характеру і ступеня асиміляції іншомовної за походженням лексики на ґрунті арабської мови в контексті її територіального варіювання.

Список використаних джерел

1. Белкін В. М. Арабская лексикология. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1975. 200 с.
2. Гак В. Г. Сравнительная типология французского и русского языков. Ленинград : Просвещение, 1976. 302 с.
3. Дорошенко С. І. Загальне мовознавство. Київ : Центр навч. літ., 2006. 288 с.
4. Завадовский Ю. Н. Арабские диалекты Магриба. Москва : Изд-во вост. лит., 1962. 132 с. (Языки зарубежного Востока и Африки).
5. Завадовский Ю. Н. Тунисский диалект арабского языка. Москва : Наука, 1979. 107 с. (Языки народов Азии и Африки).

6. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов / отв. ред. : Т. Л. Канделаки, С. В. Гринев. Москва : Наука, 1982. 152 с.
7. Реформатский А. А. Введение в языковедение / науч. ред. В. А. Виноградов. Изд. 5-е, испр. Москва : Аспект Пресс, 2004. 536 с.
8. Рыбалкин В. С. Арабская лингвистическая традиция. Истоки, творцы, концепции. Киев : Феникс, 2000. 358 с.
9. Хауген Э. Процесс заимствования. *Новое в лингвистике* / В. Ю. Розенцвейг. Москва : Прогресс, 1972. Вып. 6 : Языковые контакты. С. 344–382.
10. Ben Alaya W. L'arabe tunisien de poche / adapt. et augm. par M. Quitout. Chennevières-sur-Marne : Assimil, 2001. X–213 p. (Langues de poche).
11. Gibson M. Tunis Arabic. *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics* : in 5 vol. / gen. ed. K. Versteegh. Leiden ; Boston : Brill, 2009. Vol. 4. P. 563–571.
12. Ouerhani B. Interférence entre le dialectal et le littéral en Tunisie. Le cas de la morphologie verbale. *Synergies Tunisie : La situation linguistique en Tunisie* / S. Mejri. 2009. No. 1. P. 75–84.
13. Al-Andalusī Abū Hayyān. *Irtiṣāf al-ḍarab min līsān al-'arab : fi 5 ajzā' / taḥqīq Rajab 'Uthmān Muḥammad ; murāja'at Ramaḍān 'Abd al-Tawwāb. Al-Qāhira* : Maktabat al-Khānjī, 1998. 2677 ṣ.
14. Al-Maghribī 'Abd al-Qādir. *Kitāb al-Iṣṭiqāq wa-al-ta'rib*. Miṣr : Maṭba'at al-Hilāl, 1908. 146 ṣ.

References

- Al-Andalusī, A. H., 1998. *Irtiṣāf al-ḍarab min līsān al-'arab*. Cairo: Maktabat al-Khānjī.
 Al-Maghribī, 'A., 1908. *Kitāb al-Iṣṭiqāq wa-al-ta'rib*. Cairo: Maṭba'at al-Hilāl.

- Belkin, V. M., 1975. *Arabskaja leksikologija*. Moscow: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta.
 Ben Alaya, W., 2001. *L'arabe tunisien de poche*. Chennevières-sur-Marne: Assimil.
 Doroshenko, S. I., 2006. *Zahalne movoznavstvo*. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury.
 Gak, V. G., 1976. *Sravnitel'naja tipologija francuzskogo i russkogo jazykov*. Leningrad: Prosveshchenie.
 Gibson, M., 2009. Tunis Arabic. In: K. Versteegh, gen. ed. 2009. *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*. Leiden – Boston, MA: Brill. Vol. 4, pp. 563–571.
 Haugen, E., 1972. The process of borrowing. *Novoe v lingvistike*, 1(6), pp. 344–382.
 Lotte, D. S., 1982. *Voprosy zaимствования i uporiadochenija inozazychnykh terminov i terminologicheskikh elementov*. Moscow: Nauka.
 Ouerhani, B., 2009. Interférence entre le dialectal et le littéral en Tunisie. Le cas de la morphologie verbale. *Synergies Tunisie : La situation linguistique en Tunisie*, 1(1), pp. 75–84.
 Reformat'skij, A. A., 2004. *Vvedenie v jazykovedenie*. 5th ed., rev. Moscow: Aspekt Press.
 Rybalkin, V. S., 2000. *Arabskaja lingvisticheskaja tradicija. Istoki, tvorcy, koncepcii*. Kiev: Feniks.
 Zavadovskij, Ju. N., 1962. *Arabskie dialekty Magriba*. Moscow: Izdatel'stvo vostochnoj literatury.
 Zavadovskij, Ju. N., 1979. *Tunisskij dialekt arabskogo jazyka*. Moscow: Nauka.

Надійшла до редколегії 12.12.19

O. Maznichenko, Ph. D. in Philology, teaching assist.
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
 top121212@ukr.net

NON-ASSIMILATED FRENCH LEXEMES IN THE VOCABULARY OF TUNISIAN ARABIC

The analysis of the samples of French components of Tunisian Arabic showed cases of the absence of signs of formal adaptation in a number of foreign lexemes. The study of the phonetic-phonological aspect of the assimilation processes enabled us to point out basic tendencies of non-observance of Tunisian Arabic phonological norms as well as to outline similarities and differences of the development of loanwords amid the Tunisian and Pan-Arabian language arena. The preservation of the original sound form by Gallicisms is highlighted in terms of the structural features of Tunisian Arabic (extended vocal and consonant systems, acceptability of the initial and final clusters and different types of extra-long syllables, as well as admissibility of the coincidence of more than two consonants). Beside Non-Arabized words of French origin, there are also words that reflect the "compromise" adaptation of Gallicisms to the norms of the Recipient Language – that means subordination to Arabic phonetic norms and their violation within the same loanword. Among Gallicisms reflecting this partial adaptation there are, in particular, words in which the mechanical transfer of some French phonemes is opposed to the reasoned substitution of others, or words in which the substitution of the French phonemes by the Arabic ones contrasts with the preservation of the initial cluster or extra-long syllable. The analysis of the word stress aspect of French borrowings while entering Tunisian Arabic allowed us to outline the patterns of violation of the canons of its accentuation system, namely to find out that the reproduction of the original word stress (occurring on the last syllable) may be mostly seen in words with a slightly changed or unchanged original sound form, whereas the oxytonal stress itself can be fairly often subordinated to the rules of word stressing within the two studied language systems.

Keywords: French loanwords (French borrowings, Gallicisms), Tunisian Arabic, Non-Arabized loanwords, accentuation system.

O. Мазніченко, канд. філол. наук, асист.
 Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
 top121212@ukr.net

НЕАССИМИЛИРОВАННЫЕ ФРАНЦУЗСКИЕ ЛЕКСЕМЫ В СЛОВАРЕ ТУНИССКОГО ДИАЛЕКТА АРАБСКОГО ЯЗЫКА

На материале исследованных французских составляющих словаря тунисского диалекта арабского языка установлены факты отсутствия у ряда иноязычных лексем признаков формальной адаптации. Путем изучения фонетико-фонологического аспекта ассимиляционных процессов обозначены основные тенденции несоблюдения фонологических норм тунисского диалекта, а также выявлены совпадения и расхождения в освоении заимствований на тунисской и общеарабской почве. Сохранение галлицизмами своей оригинальной звуковой формы нашло объяснение в структурных особенностях тунисского диалекта (расширенной вокалической и консонантной системах, приемлемости начального и конечного кластера, сверхдолгих слогах различных типов, совпадении более двух согласных). Кроме фактов неарабизированных слов французского происхождения, обнаружены также случаи "компромиссного" приспособления галлицизмов к системе языка-реципиента, то есть случаи, когда в одном и том же заимствовании наблюдается как соблюдение, так и нарушение фонетических норм арабского языка. Среди галлицизмов, отображающих такую частичную адаптацию, зафиксированы, в частности, слова, у которых механическому переносу одних французских фонем противопоставляется мотивированное замещение других, либо же субституция французских фонем арабскими контрастирует с сохранением начального кластера или сверхдолгого слога. Благодаря анализу поведения ударения во французских заимствованиях при вхождении в тунисский диалект раскрыты закономерности нарушения канонов его акцентуационной системы. В частности, выяснено, что воспроизведение исходного ударения (на последнем слоге) случается преимущественно в словах с малоизмененной или неизменной оригинальной звуковой формой, а само окситональное ударение довольно часто можно подвести под правила ударения обеих исследуемых языковых систем.

Ключевые слова: французские заимствования (галлицизмы), тунисский диалект арабского языка, неарабизированные заимствования, акцентуационная система.